

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • יום שלישי לסדר בשלח תשע"ב

40

אהבת הקב"ה בעצמו. אמנם בעת ששונא את הרשעים הרי מוסיף בעצמו מידת השנאה".

והביא שם מדברי רבינו יונה בשערי תשובה (ג, ריט) כי "אף על פי שהיא מצוה לפרסם את החוטאים בנפשותם ואת החנפים, אבל החוטא אם לאיש כמוהו רשעו ולבן אדם חטאותיו, אין לפרסמו, כי אין כוונתו בגלותו מסתריו לטובה, כי אם לשמוח לאיד", וביאר המשגיח שכיון ששנאת הרשעים מותרת מחמת שנאת המעשים ולא שנאת העושים, אם כן זהו רק אם הוא בעצמו אין לו שייכות למעשה רשע, אבל אם הוא בעצמו חוטא, אם כן מוכח שאינו שונא המעשים, שהרי הוא עושה אותם בעצמו, ועל כורחך שנאתו היא רק שמחה לאיד לרשעים עצמם, ושנאה זו אסורה.

וכן כתב בספר חפץ חיים (הלכות לשון הרע י, ג) "וכל זה אם הרואה טוב ממנו, אבל אם הוא חוטא כמותו, וגם הוא חולה בעבירות האלה כמוהו, הרי זה אסור לפרסמו. כי איש כזה, אין כוונתו בגלותו מסתריו לטובה וליראה, כי אם לשמוח לאיד ולבזותו בזה. וכבר נאמר בענין זה (הושע א, ד) "ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא", הנה כי אף על פי שעשה יהוא מצוה בהכריתו את בית אחאב ביזרעאל, כי נצטווה כן על ידי נביא, וניתנה לו עבור זה מלוכה עד ארבעה דורות, בכל זאת נפקד עליו לבסוף דמי אחאב, מפני כי גם הוא היה רב פשע", עכ"ד.

ובאמת הרי כתוב בתורה (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", וכי הרשעים אינם נקראים רעך? הלא גם מי שאינו עושה מעשה עמך, גם הוא נקרא רעך, והוא בכלל "שור רעהו", וחיבים לשלם לו על נזקי ממון, ורק על הפסוק "ונשיא בעמך לא תאור" דרשו חז"ל (ב"ב ד, א) בעמך בעושה מעשה עמך, אבל גם מי שאינו עושה מעשה עמך הוא בכלל "ואהבת לרעך כמוך", ויש מצוה לאהוב אותו כמו כל אדם מישראל.

והמשיך המשגיח שם "והבחינה בדבר תהיה, בעת ששונא את הרשעים אם כן תקוותו ושאיפתו שימותו וייכשלו עושי רעה, אמנם בעת ששונא רק את המעשים ולא את העושים, אם כן חייבת להיות בקרבו רחמנות על החוטאים, ובלבו תפילה להקב"ה שישבו הרשעים בתשובה שלמה, ובעת שרואה איזה התקרבות אצל הרשעים, מתמלא שמחה וחדווה על שנתמעטו מעשי רשעה בעולם, שהרי את החוטאים אוהב, וכל שנאתו למעשים, ומשום כן כל שנתמעטו מעשי רשעה שוב אין לו מקום כלל לשנאה".

וכמו שידוע המעשה שהובא בגמרא (ברכות י, א) כי בשכנותו של רבי מאיר גרו בריונים שהיו מצערים אותו הרבה, ורצה רבי מאיר להתפלל עליהם שימותו, אבל ברוריה אשתו אמרה לו שהרי כתוב (תהלים קד, לה) "יתמו חטאים מן הארץ" - חטאים ולא חוטאים, והעצה היא להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה, וכתוב שם כי באמת ביקש רבי מאיר רחמים עליהם וחזרו בתשובה, מפני שעל ידי תפילה אפשר להשפיע על הרשעים שיחזרו בתשובה.

דיברנו בשבוע שעבר על אהבת הבריות גם כלפי הרשעים, שהמצוה היא לשנוא רק את המעשים הרעים ולא את החוטאים, וכמו שכתוב (תהלים צז, י) "אוהבי השם שנואו רע", והיינו לשנוא את הרע אך לא את הרשעים, ובאמת הדברים מפורשים בספר 'אור יחזקאל' למרן המשגיח הגר"י לוונישטיין זצ"ל (מידות עמ' קמג) וכתרת המאמר היא "שנאת רשע ולא שנאת הרשעים", ונביא מדבריו שם בביאור הענין.

"הנה מחובתנו לאהוב את הצדיקים ולשנוא את הרשעים, וכמו שאמר דוד המלך (תהלים קלט, כב) "תכלית שנאה שנאתים", והנה בזמנינו שבני עלייה מועטים ואילו הרשעים רבים מאד, וכיון שחייבים אנו לשנוא את הרשעים, נמצא שתמיד חייב להיות מתוך הרגשי שנאה כלפי הרשעים, וענין זה סכנתו מרובה וכמו שנבאר".

והביא מדברי ספר החינוך (מצוה ט"ז) "דע כי האדם נפעל לפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו אחר מעשיו שעושה בהם, אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יעיר רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, מיד יטה אל הטוב ומתוך שלא לשמה בא לשמה ומכוח מעשיו ימות היצר הרע כי אחר הפעולות נמשכים הלבבות, ואפילו יהיה האדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים וחפץ בתורה ובמצוות, אם יעסוק תמיד בדברים של דופי וכו' ישוב בזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור", עכ"ד.

וכתב על זה באור יחזקאל שם "ומעתה יפלא, והלא שנאת הבריות מהעבירות החמורות ביותר, ואהבת הבריות מעיקרי התורה והדת, וכנאמר (ב"ר כד, ג) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, ומאחר שנתבאר שמחובתנו לשנוא את הרשעים, והרי רוב אנשי העולם בכלל רשעים נחשבים, ונמצא שרוב ימיו וזמנו חייב לעסוק בשנאה, וכיון שנתבאר בדברי החינוך שהאדם נפעל לפי פעולותיו ומאחר שעוסק תמיד בשנאה, הרי לבבו נפעל לפי מעשי השנאה שעושה, ואם כן נמצא שישירש מידת השנאה בקרבו ומעתה היאך יגיע למעלת אהבת הבריות שהיא מעיקרי התורה".

יש באמת כאלה שכותבים כל הזמן נגד הרשעים, אבל לא רק נגד הרשעים, אלא מכניסים גם דברי ליצנות על צדיקים. ומעשה שהיה שהגיע אדם למרן החזון איש זצ"ל ואמר לו תוכחה על דרכו, וידוע שהחזון איש מעולם לא התרגז או כעס, והשיב לאותו אדם בניחותא: 'טוב מאד שיש כאלה כמוך, זה מונע אחרים שייזהרו מדברים יותר גרועים...' כך ענה החזון איש בפקחותו. וכן היה מעשה שהגיע פעם אדם למרן הרב מפוניבז' זצ"ל ודיבר איתו דברי תוכחה, והרב בחכמתו מצא דרך לומר לו דברים שיתקבלו על לבו.

וכתב באור יחזקאל שם כי "דרך העבודה חייבת להיות, שישנא את המעשים של הרשעים אבל אסור לו לשנוא את הרשעים עצמם, שהרי חביב אדם שנברא בצלם ואי אפשר לשנוא אותו. אלא חייב להשריש בקרבו אהבת השי"ת במידה מרובה כל כך שמכוחה יבוא לשנוא מעשי רשע, ובשעה שישנא רק את מעשיהם יתעלה ויגדל שהרי מגביר

להוכיח", מפני שלא יודעים כיצד לומר תוכחה באופן שישיפי, לכן כתב החזו"א שם כי יש לדונם כאנוסים.

ומטעם זה כתב הרמב"ן באיגרתו "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אם חכם או עשיר הוא, עליך לכבדו. ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד", והיינו מפני שאתה למדת את ההלכות, וגם מה שאינך יודע אתה יכול ללמוד, אבל הוא תינוק שנשבה ואינו יודע כלום, ואינו חשוב כלל שצריך ללמוד, וסבור שהחרדים רק מחמירים, ואינו מעלה בדעתו שהוא עושה שלא כדין.

היה אצלי פעם אדם בעל השפעה שרחוק מהדת, ושאל אותי שלושה שאלות. מדוע החרדים לומדים ואינם עובדים, ומדוע בני הישיבות אינם הולכים לצבא, וכיצד אנו מסתכלים על החילוניים שאינם שומרי תורה ומצוות.

ואמרתי לו כי מה שאנו לומדים ולא עובדים, זהו מפני שגם מי שעובד בדרך כלל אינו עושה זאת מאהבת המלאכה, אלא בשביל שרוצה להרוויח כסף, ואם היה לו הרבה כסף לא היה עובד, או שיש לו קצת והוא מבקש להרוויח יותר.

ונמצא שהסיבה לזה היא מחמדת הממון, או מחמדת הכבוד שהוא רוצה את הכבוד שיש לעשירים, אבל אנחנו בני התורה אין לנו סיבה לעבוד, מפני שאנו מאושרים גם בלי הכסף והכבוד, כי לימוד התורה הוא תענוג נפשי שאין כמוהו בעולם, וכפי שרואים בעלי תשובה שלומדים תורה מתוך הדחק ושמחים בחלקם.

ומה ששאל מדוע בני הישיבות אינם מתגייעים לצבא, באמת האחראים על הביטחון בצבא מודים שבדרך הטבע לא מובן איך אנו מתקיימים, שהרי אנו מוקפים במאות מיליוני אויבים עם נשק וכוח אדם, וכמו שהגדירו חז"ל את מצבינו (אסתר רבה י, יא) "כבשה אחת בין שבעים זאבים", ומדוע אינם עושים את מה שהם יכולים לעשות, הרי זה נס גדול שאינו מובן בדרך הטבע.

ואמרתי לו שידוע לי שהאחראים בצבא, אנשי הביטחון שאחראים על העניינים הביטחוניים, הם רוצים שיהיו לומדי תורה, ומאמינים שזכות התורה מגינה ומצילה, וגם אנו מאמינים בזה שהתורה היא הזכות הגדולה ביותר, וכמו שאמרו חז"ל (מכות י, א) מאי דכתיב עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה.

והשאלה השלישית מהו היחס שלנו לחילוניים, אמרתי לו שאנחנו מרחמים עליהם, כי הם תינוקות שנשבו ולא טוב להם, והם מקנאים בחיים המאושרים של החרדים, שיש לנו שלום בית וחיי משפחה תקינים, ורבים מהם היו רוצים לחזור בתשובה, אבל אינם יכולים כי הם מיואשים מעצמם.

ושמעתי שנתקבלו הדברים על לבו.

כלל הדברים, בכל מקום שהוזכר שנאת רשעים זהו שנאת הרע ולא שנאת האדם, בוודאי צריכים להיזהר ולהתרחק מהם שלא לקבל השפעה ממעשיהם הרעים, אבל לא לשנוא אותם אלא לרחם עליהם, ולהתפלל עליהם שיחזרו בתשובה, וכפי שהבאנו דברים מפורשים בזה ממרן המשגיח זצ"ל וממרן החזון איש זצ"ל.

לעילוי נשמת
הרב יוסף ב"ר משה זצ"ל
נלב"ע ח' שבט תשע"א
ת.נ.צ.ב.ה.

ועוד הביא שם מאברהם אבינו שביקש רחמים על אנשי סדום, שלא הייתה זו תפילה בעלמא אלא מסר נפשו עליהם, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ר מט, ח) "ויגש אברהם וכו' ר"א הגשה למלחמה, ר' נחמיה אומר הגשה לפיוס ורבנן אמרי הגשה לתפילה, ר"א פשט לה אם למלחמה אני בא אם לתפילה אני בא אם לפיוס אני בא", ומלחמה הביאור שמסר נפשו עבורם, והתווכח עם הקב"ה כיצד ייתכן להמיתם, מפני שכאב לו מאד על הפיכת סדום, ועמד לבקש רחמים עליהם להצילם, כי אינו יכול לסבול שיהיה דבר כזה.

וכתוב שם במדרש כי אברהם אבינו אמר להקב"ה "נשבעת שאין אתה מביא מבול לעולם, היאך אתה מערים על השבועה, מבול של מים אין אתה מביא ומבול של אש אתה מביא", ושם במדרש מובא שהקב"ה הצדיק את מעשיו, שאמר לו "אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלוקים אלוקיך שמן ששון מחברריך".

וכתב על זה המשגיח שם כי "זו הדרך הנכונה שיבחר בה האדם ביחס אל הרשעים, שמכיוון שאינו שונאם, משתדל ומבקש עצות ותחבולות היאך לעזור להם שישבו בתשובה, וממילא יתמעטו מעשי הרשע".

והוסיף וכתב "זו עבודה קשה מאד, ובוודאי שללא לימוד המוסר ועבודה תמידית על זה לא יוכל לתפוס את ב' הדרכים הללו, כי בטבע מונח בו כל המידות הרעות וכנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ומידת השמחה לאיד מוטבעת בו מראשית ברייתו, וכיון שנמצא בו מידת השנאה, לכן בשעה שמוצא איזה מקום שיוכל להשתמש במידות רעות אלו, הרי מתעורר בו המידות ושש ושמח עליהם, ולכן נהפכת שנאתו לשנאת הרשעים ומקיים את שרשי מידותיו ומדמה בנפשו כאילו ומצוות הוא מקיים, אך באמת משריש ומפריח בזה את מידת השנאה שקיימת בו".

וכן הביא שם מדברי התומר דבורה (בביאור מידת אשר נשבעת לאבותינו) שכתב וזה לשונו: "יש בני אדם שאינם הגונים והקב"ה מרחם על כולם, שאמר הקב"ה יש להם זכות אבות ואני נשבעתי לאבות, אם כן עם היות שאינם הגונים יזכו בשביל שהם מזרע האבות, וכך יהיה האדם, אף אם יגע ברשעים אל יתאכזר כנגדם או יחרפם וכיוצא בהם, אלא ירחם עליהם ויאמר, סוף סוף הם בני אברהם יצחק ויעקב, ואם הם אינם כשרים הלא אבותיהם כשרים והגונים, והמבזה הבנים מבזה האבות, אין רצוני שיתבזו אבותיהם על ידי, ומכסה עלבונם ומתקנם כפי כוחו", עכ"ל.

והמשגיח שם סיים וכתב "נמצא מעתה שחייבים אנו לחיות באופן אחר לגמרי, ראשית להקדים אהבת הבריות ואהבת התורה, ורק ממנה חייבת לנבוע ההתייחסות אל הרשעים, שלא תהיה באופני שנאה, אלא מתוך רחמים ורצון ההטבה אליהם. "בשעה שאדם מצטער כביכול הקב"ה אומר קלני מראשי קלני מזרועי" (סנהדרין מו, א), זו הנהגת הקב"ה מרחם על החוטאים ומשתתף בצערם, וכן חייבת להיות הנהגתנו".

ובאמת יש גם בחזון איש (יו"ד ב, כח) שמדבר על זמנינו, והביא מדברי הרמב"ם (הלכות ממרים ג, ג) כי בניהם ותלמידיהם של הכופרים נחשבים כאנוסים וכתינוקות שנשבו, ומבואר בגמרא (שבת סח, ב) שתינוק שנשבה מביא קרבן מפני שהוא שוגג, ומצווים אנו להחיותו ואף לחלל עליו השבת בשביל הצלתו, והביא עוד מהגהות מיימוניות (פ"ו מהלכות דעות) שכתב כי תינוק שנשבה אין רשאים לשנאותו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה.

ועוד הביא שם ממרן החפץ חיים זצ"ל (בסוף ספר אהבת חסד) שהביא בשם הגר"י מולין כי מצוה לאהוב את הרשעים, וכתב בשם מהר"ם מלובלין כי אף ברשע גמור יש איסור לשנאותו כל זמן שלא הוכיחו ואין בדור הזה מי שיודע להוכיח, וכמו שאמרו חז"ל (ערכין טז, ב) "אמר רבי אלעזר בן עזריה תמהני אם יש בדור הזה מי שיודע